

Newsletter-ul este elaborat în baza emisiunii radiofonice din 13 decembrie 2014, realizate de Asociația pentru Politică Externă (APE) în comun cu Friedrich-Ebert-Stiftung (FES). Emisiunea este difuzată de postul public Radio Moldova și de Radio Vocea Basarabiei. Emisiunea radio și Newsletter-ul sunt parte a proiectului FES și APE „Dialoguri de politică externă”. Conținutul poate fi preluat liber cu menționarea sursei.

foreign policy association
APE
asociația pentru politică externă

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

NEWSLETTER

BULETIN LUNAR • DECEMBRIE 2014 • NR.10 (104)

Sinteze și Dezbateri de Politică Externă

Materialele sunt realizate de Lina Grâu – expert pe politică externă și relații internaționale, coordonator de programe APE.

TEMELE EMISIUNII:

1. Cu ce așteptări a votat diaspora la alegerile parlamentare? **Ana Păun, Italia:** Pentru a face Europa în Moldova trebuie să conlucreze cot la cot și guvernarea, și poporul.
2. **Doina Guzun, Franța:** Am dori ca viitorul Guvern să fie mai deschis către proiectele care vin din diaspora.
3. **Victoria Ionel, Portugalia:** Noi ne-am făcut datoria, așteptăm și cei de acasă, de la guvernare, să facă la fel.
4. Șeful Biroului pentru Relații cu Diaspora, **Victor Lutenco:** Diaspora este resursa de dezvoltare probabil cea mai ne-explorată până acum.

Ultima perioadă a fost marcată de o serie de evenimente importante pentru Republica Moldova.

Federația Rusă se confruntă cu cea mai mare criză financiară de după 1998. Luni și marți, pe 15 și 16 decembrie, rubla rusească și-a dublat cursul raportat la dolar și euro. Prăbușirea rublei este pusă de către experți în legătură cu scăderea prețului petrolului pe piețele internaționale, restricțiile comerciale impuse de Moscova în relațiile cu Occidentul și sancțiunile impuse Rusiei de SUA și UE după anexarea Crimeii și războiul declanșat în estul Ucrainei.

UE a stabilit, pe 18 decembrie, noi sancțiuni legate de anexarea abuzivă a peninsulei Crimeea de către Rusia. Liderii UE, reuniți la Bruxelles pentru ultimul summit al anului, au decis limitarea relațiilor comerciale ale firmelor europene cu cele din Crimeea, mai ales în domeniul transporturilor, energetic și al telecomunicațiilor, precum și investițiile în peninsulă.

Kievul a anunțat că intenționează să-și sporească prezența militară pe segmentul transnistrean al hotarului cu Republica Moldova. Inițiativa vine din partea ministrului ucrainean al Apărării, Stepan Poltorak, care a avertizat despre o amenințare militară din partea regiunii transnistrene.

Parlamentul Danemarcei a ratificat Acordurile de Asociere ale Republicii Moldova, Georgiei și Ucrainei cu UE. Evenimentul a fost anunțat pe Twitter de ministrul de Externe al Danemarcei, Martin Lidegaard. Danemarca este cea de a 11-a țară care ratifică Acordul de Asociere cu Republica Moldova.

Parlamentul European a adoptat o rezoluție prin care majorează cantitatea de fructe și legume prevăzută în Acordul de Asociere pe care producătorii agricoli din Republica Moldova o pot exporta pe piața UE. Vor putea fi exportate fără taxe până la 40 mii tone de mere, 10 mii tone de struguri și 10 mii tone de prune. „Aceasta este o demonstrație de solidaritate în fața greutăților: este o gură de aer proaspăt pentru un sector de importanță vitală a economiei moldovenești afectată de embargoul rus irațional, de care are de suferit și UE”, a declarat raportorul Sorin Moisă după procedură de vot.

Aflat la Bruxelles, premierul în exercițiu, Iurie Leancă, s-a întâlnit cu Johannes Hahn, comisarul pentru politica de vecinătate și negocieri de extindere și cu noul președinte al Consiliului European, Donald Tusk. Leancă a spus că viitorul guvern se va concentra pe combaterea corupției, reforma justiției, descentralizare și întărirea stabilității sistemului bancar.

Cu ce așteptări a votat diaspora la alegerile parlamentare?

Combaterea corupției și dezvoltare economică – condiții obligatorii pentru a construi Europa acasă

Partidele pro-europene care în urma alegerilor parlamentare din 30 noiembrie au anunțat la Chișinău constituirea unei coaliții nu reușesc să ajungă la un acord privind funcționarea alianței de guvernare. Partidul Liberal a cerut prezența la negocieri a presei și a partenerilor externi. Partidul Comuniștilor al lui Vladimir Voronin, rămas în opoziție, a decis în cadrul plenarei să accepte colaborarea cu coaliția de guvernare. Liderul Partidului Liberal Democrat, Vlad Filat, a declarat că partidele pro-europene ar trebui să poată un dialog „serios și responsabil” și cu Partidul Comuniștilor. În opinia lui Filat în acest mod s-ar putea asigura „unitatea societății”. În numeroase luări de poziții, membrii societății civile au avertizat că tergiversarea negocierilor ar putea

compromite imaginea viitoarei coaliții și chiar cursul pro-european al țării.

Votând pentru partidele pro-europene la alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014, diaspora și-a pus mari speranțe în continuarea parcursului european al Republicii Moldova. Conaționalii noștri stabiliți în străinătate spun că înțeleg foarte bine că în patru ani lucrurile nu se pot schimba radical în Republica Moldova, însă insistă că autoritățile trebuie să depună eforturi în primul rând pentru combaterea corupției, debirocratizarea sistemului administrativ, crearea unor condiții bune pentru afaceri și reformarea justiției. Doar în felul acesta în Republica Moldova se vor putea construi realități asemănătoare cu cele din Europa, adică vom putea aduce Europa acasă, iar o parte dintre concetățenii noștri din diaspora ar putea reveni cu capitalul și experiența acumulate în statele europene pentru a dezvolta Republica Moldova.

Am stat de vorbă cu câțiva reprezentanți din diaspora și i-am întrebat ce așteptări au de la viitorul guvern de la Chișinău.

Ana Păun, Italia: Pentru a face Europa în Moldova trebuie să conlucreze cot la cot și guvernarea, și poporul

Prima mea interlocutoare este Ana Păun, președintele Asociației Casa Mare a moldovenilor din Bolonia, Italia, singura moldoveancă care a fost timp de patru ani consilier în primăria Boloniei și a deținut funcția de președinte al Consiliului cetățenilor străini. Am întrebat-o pe Ana Păun, care a fost organizatoarea a două secții de vot din Bolonia, cu ce gânduri au votat concetățenii noștri din Italia.

■ **Ana Păun:** Lumea s-a prezentat la vot cu dorința de a vedea schimbări în țară. Mulți dintre conaționali noștri fie au probleme aici, fie sunt aici de mulți ani și visează să se întoarcă în țară. Dar an de an, când merg în țară și se ciocnesc cu toate problemele care sunt acolo, rămân cel puțin nedumeriți. Și nu vorbesc despre faptul că nu avem drumuri sau altele de felul acesta – pentru că acestea se pot face pas cu pas. Vorbesc despre situația în care vor să înceapă o afacere

și investesc banii și îi pierd pe motive de corupție sau de mită care trebuie plătită peste tot, sau încep careva practici administrative și nu mai dau de capăt – astea sunt problemele din țară de care se plâng oamenii. Și ei toți au venit la vot cu gândul de a aduce o schimbare, pentru ca lucrurile să meargă mai bine.

■ **Lina Grău:** Dar și acum patru ani am votat tot pentru o schimbare și lucrurile nu au mers la fel de bine cum ne-am dorit. Totuși, și în acest an s-a votat pentru aceleași partide. Cum explicați acest vot?

■ **Ana Păun:** Da, mai ales diaspora a votat pentru partidele pro-europene – știu asta cu siguranță pentru că am participat și la numărarea buletinelor. Nu aș spune că în țară nu s-au făcut schimbări. An de an merg în țară, inclusiv pentru colaborări cu Republica Moldova aducând proiecte în domeniul

învățământului, și am văzut personal schimbările. Vedem și din presă atât drumurile care s-au făcut, cât și grădinițele renovate, se implementează idei noi, inovative în domeniul energiei, au început să se alimenteze cu biocombustibil cazangeriile grădinițelor, școlilor, spitalelor. Adică nu putem spune că nu s-a făcut nimic.

Și noi dacă le-am dat votul pro-europenilor, atunci într-adevăr vrem să se implementeze în țară idei pro-europene, legi pro-europene, ca noi când venim acasă să ne simțim acasă la noi, în Moldova, la fel cum ne simțim acasă aici, în Europa. Adică să fie o „acasă” unică. Vrem să se implementeze Europa în Moldova, adică legile și schimbările europene, și nu vrem cu Rusia. Asta a fost gândul care ne-a adus la vot – să salvăm situația și să nu mergem sub papucul Rusiei, așa cum am fost 70-100 de ani în urmă.

■ **Lina Grău:** Lucrurile au început, într-adevăr să se schimbe în Republica Moldova, totuși ați spus că aveți așteptări față de viitorul Guvern. Care sunt acestea?

■ **Ana Păun:** Urmăresc presa și vreau să spun că salutăm ceea ce face Ministerul Justiției pentru a combate corupția, inclusiv în rândul judecătorilor și reprezentanților puterii, care trebuie să facă dreptate și să ne apere, nu să prindă mita pe sub masă. Cred de asemenea că este foarte binevenită ideea de a aduce observatori din Europa printre cadrele Ministerului Justiției și ale instanțelor judecătorești – astfel sistemul va fi supravegheat și se va lua și exemplul de cum se lucrează în Europa.

Pentru că noi aici, trăind în Europa, dacă trebuie să mergem la medic, nu dăm mită – noi ne înscriem și mergem la medic. Dacă mergem la urgență, atunci nu trebuie să dăm mită ca să ne ia medicul să se uite la noi ca doamne ferește să nu murim pe patul pe care am ajuns. Dacă mergem într-un organ public pentru un certificat sau pentru permisul de ședere nu trebuie să dăm mită ca să îl obținem. Acestea sunt schimbările pe care le vrem.

Și pe urmă să se implementeze proiecte ca în Europa, să se țină cont de statutul social al persoanelor vulnerabile, al persoanelor cu handicap, al bătrânilor, să li se dea ajutoarele așa cum ar trebui și nu așa cum este acum. Sistemul sanitar să fie accesibil pentru toți, nu doar pentru cei care sunt în stare să plătească.

Cam acestea sunt ideile noastre. Și ca într-o zi să putem să ne întoarcem acasă și să implementăm afaceri în Moldova, să nu ne temem că de la o zi la alta am putea pierde afacerea, așa cum s-a întâmplat cu mulți dintre moldovenii. Mulți au venit cu bani să facă o afacere în Moldova și după aia au pierdut-o.

■ **Lina Grău:** În ce condiții credeți că lucrurile acestea frumoase despre care ați vorbit ar putea să prindă în Republica Moldova? Cum am putea aduce Europa acasă, iar drumul european al Republicii Moldova să aibă succes?

■ **Ana Păun:** Asta s-ar putea întâmpla cu două condiții. În primul rând oamenii, poporul, cei care strigă sus și tare că nu sunt schimbări, trebuie să înțeleagă că schimbările nu vor veni niciodată dacă nu începem să ne schimbăm noi, adică societatea. Societatea ar trebui să-și schimbe gândirea și să renunțe la mentalitatea veche, atunci când spuneam că toți au obligații în afară de noi: Guvernul este obligat, primarul este obligat, șeful este obligat, numai nu eu. Schimbarea în societate începe de la cetățean. Doar când cetățeanul va avea încredere în el însuși, doar când el va începe să schimbe lucrurile, doar atunci lucrurile se vor schimba cu adevărat.

Iar în paralel, cei de la guvernare trebuie să se gândească la popor, să implementeze legi care să funcționeze, nu doar să fie scrise pe hârtie, și într-adevăr să se uite cu fața și cu ochii către cetățeni.

Acestea sunt așteptările pe care noi le avem de la guvernul viitor și de la partidele pentru care am mers cu toții la vot și le-am votat. Înțelegem că nu va fi o schimbare în primele 10 zile sau în prima lună de când Guvernul va începe să muncească – va fi nevoie de ani și ani pentru a ajunge la o Europă așa cum este ea aici, în țările în care locuim. Dar pentru a face Europa în Moldova trebuie să conlucreze cot la cot și guvernarea, și poporul.

Această idee de solidaritate, de comunitate trebuie explicată oamenilor și la țară, și la oraș, trebuie să existe acest spirit al voluntariatului care este în țările europene, să mai iasă oamenii să mai facă ceva și din bun simț și din bun suflet, nu doar pentru a fi plătiți. Atunci

când aducem investitorii în Moldova să nu li se ceară mită. Oamenii să uite de furat și să mai lase lenea la o parte. Pentru că la noi lumea nu că nu are unde să muncească, dar de multe ori nu vrea să muncească. Oamenii trebuie reeducați.

În plus, trebuie scoase monopolurile din Moldova, să se dea voie la concurență, pentru că atunci când este concurență este și calitate.

Altă chestie care trebuie implementată în Republica Moldova de urgență este reformarea învățământului profesional. Noi am avut-o ca oaspete pe ministrul Educației, Maia Sandu, și am discutat despre faptul că Moldova se va dezvolta doar atunci când se va pune o bază sănătoasă la instruirea profesională. Pentru că noi avem prea mulți juriști, avocați, ingineri, dar noi nu avem brutari, noi nu avem ospătari, noi nu avem sudori. Noi nu avem specialiștii de care Moldova are nevoie astăzi. Pentru proiectele care se fac în Moldova vin din străinătate străinii și sunt foarte bine plătiți, pentru că ai noștri nu au instruirea necesară pentru a ocupa funcțiile respective.

Ca să construiesc Europa acasă la noi, în Moldova, eu tare aș cere guvernului să ne dea nouă posibilitatea să ne întoarcem acasă și să implementăm Europa în Moldova. Pentru că suntem foarte mulți din cei care vrem să o facem, dar când venim ne ciocnim cu foarte multe probleme. Asta e cea mai mare dorință a noastră – să ne cheme pe noi din străinătate acasă. Dar cu niște condiții. Dacă vreți minți mai agere și care gândesc în stil european, creați-ne condiții în toate domeniile – de la social, juridic, instruire etc. As vrea, într-adevăr, să vin în Moldova să creez proiecte, dar aș vrea să fim și ascultați. Avem atâtea sectoare care trebuie să le ridicăm: agricultura, zootehnia, învățământul... La noi totul trebuie de ridicat în picioare acum, dar cu o altă mentalitate.

Doina Guzun, Franța: Am dori ca viitorul Guvern să fie mai deschis către proiectele care vin din diaspora

Doina Guzun, doctorandă la Universitatea Paris Diderot, președintele Asociației studenților moldoveni din Franța Jeunes Moldaves, spune că alegerile din 30 noiembrie au fost cele mai importante pentru viitorul Republicii Moldova.

■ **Doina Guzun:** Alegerile din acest an au fost printre cele mai importante pentru Republica Moldova, de fapt de aceste alegeri a depins dacă vom continua sau nu parcursul european. Alegerile din 30 noiembrie au stabilit vectorul politicii externe a Republicii Moldova pentru următorii ani ca fiind Uniunea Europeană. Și totul s-a realizat într-un moment în care țara se află la o răscruce geopolitică: Est versus Vest.

Așteptările noastre, ale tinerilor care își fac studiile în Franța, nu sunt exagerate – noi am dori ca viitorul Guvern să fie un pic mai deschis către proiectele care vin din diaspora. Asta ar fi ca un prim punct. Pentru că noi, cei de aici, reprezentăm beneficiul cel mai important al migrației. Prin schimbul nostru de experiență pe care putem să-l aducem țării, prin schimbul de cunoștințe, ca un fel de circulație a creierilor, putem să contribuim foarte mult la dezvoltarea și consolidarea parcursului european. Există mai multe inițiative din partea noastră și datorită primului ministru Iurie Leancă am realizat deja o serie de proiecte, printre care și Gala studenților originari din Republica Moldova sau diferite stagii în străinătate. Ceea ce demonstrează că acest lucru este realizabil și că noi, tinerii de aici, putem interacționa mai mult cu cei de acasă. Și ne propunem ca Guvernul să pună un accent foarte mare pe această colaborare.

De asemenea, ar fi foarte important ca Guvernul viitor să țină cont de

potențialul pe care îl avem noi și nu doar să folosească inițiativele cu care venim noi, dar să formuleze și el anumite inițiative.

Din punctul de vedere al oamenilor stabiliți în străinătate, este foarte greu ca aceștia să renunțe la experiența pe care o oferă societatea gazdă, la cunoștințele și la ceea ce îți poate oferi societatea gazdă și să se întoarcă acasă, din moment ce acasă realitatea este diferită. Noi nu ne așteptăm ca realitatea respectivă să poată fi schimbată imediat de actuala guvernare, dar ne așteptăm totuși la anumite ameliorări, anumite mișcări spre bine. Și aici, insist, ar fi bine ca proiectele, inițiativele pe care noi, tinerii de aici, le inițiem să fie puse în practică. Noi venim cu idei pentru politici publice pentru a ajuta dezvoltarea țării.

■ **Lina Grău:** Și atunci, cum vedeți schimbându-se de fapt Moldova în acești patru ani, ce transformări ați vrea să vedeți?

■ **Doina Guzun:** Noi apreciem foarte mult reformele care au avut loc în domeniul academic, al învățământului și încurajăm ca aceste reforme să continue. Este foarte important ca o țară să dispună de un sistem de învățământ necorupt. Suntem conștienți de faptul că calitatea învățământului în Moldova nu poate fi echivalată cu calitatea studiilor din străinătate, dar trebuie oricum să aspirăm la un nivel mai bun.

Ar mai fi necesare, desigur, reformele în economie. Sunt foarte mulți tineri care sunt plecați la studii în străinătate și care chiar lucrează în domeniul bancar și în companii din străinătate care ar putea oferi o serie de proiecte și concepte de conlucrare cu antreprenorii și factorii din economia din țară.

Și desigur, trebuie reformat domeniul social. Acest domeniu e foarte greu de modificat din momentul în care este foarte greu să schimbi mentalitatea unui om. Asta ar fi pentru noi cel mai greu să acceptăm în ideea unei reîntoarceri acasă – să acceptăm să conviețuim în cadrul unei mentalități care diferă foarte mult de cea pe care o regăsim în străinătate.

■ **Lina Grău:** Totuși, ar fi niște lucruri care peste patru-cinci ani, sau în următoarea legislatură, ar putea determina unii dintre oamenii plecați în Franța să se implice aici, în Republica Moldova?

■ **Doina Guzun:** Să știți că noi suntem un val de migranți care nu ne-am dezis de legătura cu țara. Noi preferăm să avem o legătură constantă cu Moldova prin proiectele pe care le realizăm. Și chiar dacă eu nu voi putea să renunț la jobul pe care îl am aici, la tot ceea ce mă înconjoară ca și context social, economic etc., eu totuși vreau să mențin legătura cu Republica Moldova. Cred că nici nu va fi posibil ca noi, cei de aici, să ne întoarcem,

chiar dacă sistemul se va schimba. Dar noi nu suntem indiferenți și putem face foarte multe prin proiectele pe care le realizăm pentru Republica Moldova.

Unul din aceste proiecte este *Gala studenților originari din Republica Moldova*, proiect care presupune de fapt identificarea, recunoașterea și aprecierea studenților moldoveni care își fac studiile în străinătate și creează o rețea la nivel internațional dintre cei mai buni studenți moldoveni. Și din acest fel de rețele se pot realiza tot felul de proiecte în beneficiul țării în orice domenii – economic, social, chiar politic. Noi vrem să venim cu anumite abordări din alte

perspective, mai pro-europene, care ar putea să ajute parcursul nostru european.

■ **Lina Grău:** Credeți că parcursul european este realizabil pentru Republica Moldova? Ar putea fi unul de succes?

■ **Doina Guzun:** Să știți că o problemă a tinerilor din generația mea este că noi suntem foarte sceptici. Dar eu prefer să fiu optimistă și să cred că votul meu a contat și că va fi valorificat.

Dacă Republica Moldova va realiza sau nu parcursul european depinde foarte mult și de noi – de cei de acasă și de cei din străinătate, dacă vom face

sau nu presiune asupra celor care au responsabilitatea să realizeze acest parcurs european. Și eu sper că acest lucru se va întâmpla.

Societatea noastră moldovenească este obișnuită să privească, să comenteze un pic și atât. Dar implicație și presiune este foarte puțină. În societățile din străinătate foarte multe lucruri depind de acțiunile civice pe care oamenii le întreprind, de atitudinile lor. Și cred că la fel ar trebui să începem și noi schimbarea, prin atitudinea pe care o avem noi, cei care suntem în toate categoriile sociale – de la școală, grădiniță, până la cele mai înalte funcții în stat.

Victoria Ionel, Portugalia: Noi ne-am făcut datoria, așteptăm și cei de acasă, de la guvernare, să facă la fel

Conașionalii noștri din Portugalia, ca și cei din alte țări, de multe ori au trebuit să parcurgă sute de kilometri ca să ajungă la secțiile de votare. Acum, oamenii se așteaptă să fie investit cât mai repede un nou Guvern, pentru ca Republica Moldova să-și poată continua parcursul european, cel pentru care și-au dat votul cetățenii moldoveni din diaspora. Care sunt așteptările și cerințele concetățenilor noștri de la viitorul Guvern am întrebat-o pe Victoria Ionel, membră a Centrului de cultură și artă "Trei Culori", care reunește diaspora moldovenească din Portugalia.

■ **Victoria Ionel:** Eu am avut și ocazia să fac parte din una dintre comisiile electorale și am admirat o bună parte dintre concetățenii noștri care au venit să voteze, de multe ori de la sute de kilometri depărtare. Și am asistat la momente absolut superbe în care oamenii nu își puteau stăpâni emoțiile și chiar făceau unele comentarii de genul: „Am venit pentru că merită, am venit pentru că credem că votul nostru contează”. Iar când ieșeau din cabina de vot și introduceau buletinul în urnă

spuneau un „Doamne ajută!” din suflet sau: „Noi ne-am făcut deja datoria noastră și așteptăm ca și cei de acasă să facă la fel”.

Știți că în acest scrutin Comisia Electorală Centrală a decis că se poate vota și în baza pașapoartelor expirate. Au fost câteva cazuri absolut superbe, când oamenii cu pașapoarte expirate din 2003-2005 au venit să voteze. Pentru mine acest lucru a fost absolut impresionant,

pentru că implică un devotament maxim față de țară. De multe ori se spune și se speculează că cei plecați nu mai sunt interesați de ceea ce se întâmplă în țară, pentru că au o altă viață acolo unde s-au stabilit. Dar eu am văzut în ochii acestor oameni atâta speranță, atâta încredere și atâta determinare și devotament! Gestul vorbește de la sine – o persoană care de un deceniu nu-și mai are actele actualizate, pentru că între timp statul portughez a acordat și cetățenii, i-au naturalizat pe o bună parte dintre moldovenii de aici, și totuși vine, se implică, se informează. Și i-am văzut plini de speranță.

În mare parte s-a votat pentru că diaspora își dorește cu adevărat o Moldovă mai bună, mai prosperă. O bună parte dintre ei își doresc să se întoarcă acasă. Evident că își doresc ca revenind să aibă condițiile cu care s-au obișnuit aici. Mulți dintre ei sunt stabiliți de cel puțin 10 ani în Portugalia și oricum se mențin fideli, oricum au venit la vot cu speranță, cu multă speranță.

■ **Lina Grău:** Ce așteptări au oamenii de la această guvernare? Practic, la aceste

alegeri s-au votat partidele care au fost deja patru ani la putere. Lucrurile au început să se schimbe, dar nu suficient. Cum ar vrea diaspora să arate Republica Moldova?

■ **Victoria Ionel:** Concetățenii noștri își doresc acțiuni. Mai multe acțiuni decât până acum. S-a votat în mare parte pentru partidele care au fost la guvernare. Decizia diasporei era foarte clar definită – noi susținem partidele pro-europene. Și-au investit încrederea în acestea încă o dată pentru că au văzut anumite schimbări și suntem destul de conștienți că lucruri majore în primii patru ani de parcurs european nu poți face. Acum, diaspora le-a acordat o a doua șansă tocmai pentru că așteaptă rezultate mai evidente.

În mare, așteptările sunt condiții de trai ca în UE, dezvoltare, iar durerea numărul unul a diasporei este corupția – corupția infiltrată în toate nivelele noastre sociale. Cam astea ar fi pilonii principali ai votului oferit.

■ **Lina Grău:** Din punctul Dvs. de vedere, unde este locul Republicii Moldova? Știți probabil că la Chișinău există forțe care pledează pentru alt vector de dezvoltare.

■ **Victoria Ionel:** Din afară lucrurile se văd foarte clar. Eu personal, și cred că este o opinie împărtășită de toți cei din diaspora, aș vrea ca Moldova să fie cât mai aproape de UE, de fapt, să fie în UE în câțiva ani. Aici regăsim noi valorile și standardele de viață cu care ne identificăm mai mult și pe care am vrea să le vedem și în Moldova. Dacă nu pentru noi, pentru că sunt unii mai sceptici care nu știu dacă se mai întorc sau nu, cel puțin pentru cei rămași acasă – pentru rudele lor, prietenii lor.

Dar, vă spuneam mai devreme, o parte dintre membrii din diaspora chiar au planuri concrete să se întoarcă acasă și vor condiții un pic mai bune și mai

corecte, astfel încât să poată vedea și rezultatul muncii lor. Eu îi văd destul de determinați și gata să se implice mai mult ca oricând. Am impresia că și educația politică parcă capătă o nuanță mai conturată. Dacă până acum mai ignoram politica sau mai fugeam de ea, acum îi văd pe cei din diaspora mult mai implicați, mult mai activi decât acum câțiva ani. Văd mai multă determinare și oameni mai informați.

■ **Lina Grău:** Și atunci, cum ar putea fi atrași oamenii aceștia acasă? În ce mod s-ar putea ei implica mai mult?

■ **Victoria Ionel:** Ei își doresc să investească. O bună parte dintre ei chiar își pot permite acest lucru. Dar vor condiții mai transparente, sistem judiciar care i-ar putea proteja. Există totuși frica că ar putea fi deposezați de afacere și de bani. Și iarăși revin la subiectul corupției – durerea numărul unu. Dacă aici, oamenii văd că sunt tratați la același nivel cu oricare alt cetățean și știu că statul portughez le oferă anumite condiții ca să investească, ca să crească, atunci acasă nu identifică aceleași condiții.

Asta și-ar dori – un teren mai stabil, unde ar putea munci și ar putea vedea rezultatul muncii lor. Ei nu așteaptă să le cadă pară mălăiață de undeva, dar așteaptă mai multă stabilitate și siguranță. Oamenii care au plecat știu ce înseamnă munca, știu că în Europa se muncește mult și la standarde destul de ridicate. Și ei chiar vin acasă cu bune intenții și cu niște bani pe care vor să-i investească, dar vor să aibă și garanții că nu vor fi furați...

Îi aud de multe ori pe concetățenii noștri din diaspora criticându-i pe cei de acasă pentru faptul că nu se muncește acasă atâta cât se muncește aici, în Europa. Sunt cu adevărat oameni foarte muncitori care s-au învățat să lupte și valențele acestea le-au cultivat aflându-se în străinătate, departe de casă și sunt

absolut motivați să facă același lucru, ba poate chiar mai mult, aflându-se la ei acasă.

■ **Lina Grău:** Acum este în proces de negociere un nou Guvern. Care ar fi lucrurile care le-ați cere autorităților dacă ați avea posibilitatea?

■ **Victoria Ionel:** Sunt negocieri care durează totuși cam mult. Credeam că lucrurile erau deja destul de bine definite. În mod normal, trebuiau deja dacă nu a doua zi, cel puțin a treia să fie lucrurile puse la punct. Atunci când declarăm cu atâta tărie că ne dorim ceva în campania electorală, oamenii așteaptă și un rezultat, chiar aș îndrăzni să spun un rezultat imediat. Chiar zilele trecute discutăm cu un grup de tineri care se întrebau: „Dar cât se poate de negociat?”. Dar, oricum, nu ne pierdem răbdarea. Preferăm o alianță bine pusă la punct și consolidată.

Următorul Guvern trebuie să muncească foarte mult și cât mai transparent și deschis, atrăgând și atenția la opiniile din afară dar și la cele ale cetățenilor din țară. Să fie un Guvern mai atent. Și care ar munci enorm ca să aibă rezultate vizibile în următorii patru ani. La modul concret, nu cred că putem să fim egoiști și să venim acum cu cerințe particulare. Dar deja am menționat fenomenul corupției – problema numărul unu care trebuie stăpinită, problemă menționată la toate întâlnirile la care avem ocazia să discutăm despre țară și despre situația de acasă. Este o părere împărtășită – o spun cu toată încrederea – de toată comunitatea moldovenilor din Portugalia, dar și din alte țări. Deci, corupția în primul rând, apoi ne dorim ordine la noi acasă și, evident, vrem să vedem dezvoltarea, progresul țării noastre, mai multe locuri de muncă, mai multă transparență în tot ce se întâmplă în societatea noastră.

Victor Lutenco: Diaspora este resursa de dezvoltare probabil cea mai ne-explorată până acum

Potențialul și experiența diasporei au constituit pentru multe țări o sursă de inspirație și chiar un factor de dezvoltare economică. Pentru Republica Moldova acest potențial este încă inaccesibil, iar autoritățile de la Chișinău au început să abordeze la modul serios problema stabilirii contactelor cu concetățenii din afara țării doar acum câțiva ani, când a fost înființat și Biroul pentru Relații cu Diaspora (BRD). Șeful Biroului, Victor Lutenco, a declarat la conferința MACRO 2014, organizată de FES și Expert-Grup, că aproximativ 800 mii de cetățeni moldoveni sunt în acest moment peste hotare.

Victor Lutenco: Cine sunt cetățenii noștri de peste hotare pentru Republica Moldova, pentru dezvoltarea Republicii Moldova, pentru agenda de reforme, pentru transformările pe care le impune implementarea Acordului de Asociere? Din punctul meu de vedere, acești cetățeni sunt resursa de dezvoltare probabil cea mai ne-explorată de până acum.

S-a vorbit mult despre remitențe și felul în care acestea au influențat dezvoltarea Republicii Moldova. Din studiile pe care le-am făcut cred că cea mai bună caracterizare a remitențelor pentru Republica Moldova este: „blagoslovire și blestem în același timp”. Acești bani, care în 2008 au ajuns la 1,6 miliarde dolari, au menținut pe linia de plutire economia Republicii Moldova, dar în același timp au împins-o spre o capcană a consumismului și a unei balanțe de plăți negative, așa cum o avem acum. A fost o scădere foarte drastică în 2008-2009, ca urmare a crizei economice mondiale, dar suntem pe linia de refacere și suntem siguri că în 2014 vom avea deja mai multe remitențe decât în 2008. Atâta doar că structura lor internă este diferită.

Ceea ce este mai important pentru noi este să vedem câți bani fac concetățenii noștri peste hotare. Față de 2009, în 2014 ei s-au integrat mai bine, au obținut posturi mai bune și au câștigat mai mulți bani. Și mai importantă este structura internă a veniturilor unei gospodării din Republica Moldova și felul în care sunt utilizați acești bani. Sunt trei capite majore: cheltuielile provenind de pe loc, remitențele care vin din afară, dar cele mai importante sunt economiile – banii care sunt puși deoparte.

Întotdeauna s-a discutat la nivel politic și la nivel de reforme în ce măsură putem utiliza remitențele pentru dezvoltarea țării. Răspunsul este – în nicio măsură. Remitențele nu merg la dezvoltare. Remitențele sunt bani decizi – remitențele plătesc facturile, cumpără haine, completează golul pe care îl au gospodăriile din Republica Moldova la nivel de venituri.

În schimb economiile – da. Anual avem disponibile ca resurse pentru dezvoltare circa 1,67 miliarde euro, banii puși deoparte de concetățenii noștri. Și ce este foarte important este că doar în jumătate dintre cazuri aceste resurse financiare sunt ținute în instituții bancare. Obiectivul financiar inițial și obiectivul general al migrației

întotdeauna a fost crearea de economii. Se pleca peste hotare pentru un an-doi, pentru a forma aceste economii care nu se puteau face în țară și obiectivul era reîntoarcerea. Pe parcurs acest obiectiv s-a schimbat. Majoritatea celor care sunt în migrație sunt oameni de afaceri, dar totuși nu toți.

Deci, economiile reprezintă pe moment resursa cea mai mare la care am putea avea acces și pe care nu o valorificăm practic deloc.

Proape 60 la sută dintre concetățenii noștri de peste hotare mai planifică reîntoarcerea în Republica Moldova. Și, oricât de mult ar încerca unii să ne convingă că aceștia sunt cetățeni pierduți, acest lucru nu este adevărat. 62 la sută sunt cointeresați în dezvoltarea comunității și 41 de procente ar dori o afacere acasă. Și întrebarea logică este – ce facem cu restul, cu cei care nu sunt antreprenori, dar care au economii acumulate? Există domenii în care concetățenii noștri ar fi gata să investească – deci nu este un interes general, ci este un interes destul de specific. Acest interes este ghidat nu numai de observarea oportunităților din Republica Moldova, dar mai ales de cunoștințele și experiențele acumulate de ei peste hotare.

Încearcă Republica Moldova să facă ceva cu asta? Da, încearcă. De exemplu, programul PARE 1+1, care este o idee foarte bună. Și dacă o privim sectorial și o disecăm fotografic, vedem rezultate foarte bune. Avem 484 de beneficiari, 205 întreprinderi, peste 3000 locuri de muncă create și avem 287 milioane lei atrași ca investiții în economia țării. Acum haideți să comparăm aceste sume cel puțin cu remitențele care au venit în Republica Moldova. În acești patru ani de activitate a PARE 1+1 noi

avem 6 miliarde dolari remitențe și 14 milioane dolari investiții. În această secțiune, noi suntem eficienți? Este necesar PARE 1+1? Da! Dar este acest program suficient în atragerea resurselor disponibile la dezvoltarea țării? Nu cred.

Ce ne spun migranții? În ce ar fi interesați ei? Ei sunt interesați în instrumente. Instrumente financiare – asigurare medicală, pensie privată, depozite pe termen lung, depozite pe termen fix. Cum am putea crea aceste mecanisme prin care să cointeresăm concetățenii noștri să participe la fluxul de dezvoltare a Republicii Moldova, la agenda de reforme, să susțină, dacă doriți, Acordul de Asociere și reformele pe care le implementăm? Eu cred că prin motivație și prin implicare directă, inclusiv implicare financiară în această agendă.

Care ar fi instrumentele posibile de utilizat în acest sens? Noi ne gândim la trei. Un Fond de Investiții și Economii pentru migranți *Diaspora Bonds* – hârtii de valoare marchetate diasporei, precum și platforme on-line de multifinanțare pentru ei.

În ceea ce privește Fondul de Investiții, avem un concept inițial și lucrăm la un studiu de fezabilitate. Ideea de bază este de a crea într-o jurisdicție credibilă pentru concetățenii noștri de peste hotare un instrument care ar reprezenta o umbrelă pentru mai multe elemente care le-ar da posibilitatea concetățenilor noștri să-și diversifice portofoliul investițional în felul în care să participe la dezvoltarea economiei

Republicii Moldova. Da, asta va necesita resurse pentru a promova și a câștiga inclusiv încrederea concetățenilor de peste hotare, pe care am pierdut-o pe parcurs. Dar, odată ce ei vor fi implicați, noi vom obține cetățeni care sunt direct interesați și motivați să participe la dezvoltarea Republicii Moldova. Noi avem nu doar obiective bine definite, dar avem și avantaje clare atât pentru ei, cât și pentru Republica Moldova – este o activitate cu dublu beneficiu.

Bondurile guvernamentale este ceva ce Republica Moldova nu a mai făcut din anii 1990. Practiceni și factori politici cu care am discutat au păreri împărțite. Dar este evident că avem 5 miliarde de euro în economii peste hotare la care putem ajunge și care reprezintă o resursă importantă. Și majoritatea celor din diasporă sunt gata, cu un profit personal, să le utilizeze și să le investească în anumite proiecte în Republica Moldova. Ceea ce ne rămâne este să le oferim astfel de mecanisme. Și Diaspora Bonds ar fi unul dintre aceste mecanisme. Nu este invenția noastră. Aici suntem inspirați din mai multe exemple care au funcționat în alte țări ale lumii și practic pe toate continentele. Impactul economic este susținerea unor proiecte importante pentru dezvoltarea țării. Dar în mod special mi se pare important faptul că noi menținem legătura cu concetățenii noștri de peste hotare, care devin astfel tot mai mult și mai mult implicați în dezvoltarea și în agenda pe care o parcurgem noi aici, în Republica Moldova.

Platformele de multifinanțare, exact așa cum se dezvoltă ele în SUA, în Marea

Britanie, în Irlanda, exact așa ar putea să se dezvolte în Republica Moldova și să ajute de exemplu la întreprinderile create prin PARE 1+1, prin programele în domeniul viti-vinocol sau oricare altele și care deja au primit finanțare și suport din partea statului. Aceasta ar fi o posibilitate pentru diasporă de a participa la o afacere existentă și care deja aduce venituri dar care are nevoie de resurse adiționale. Astfel putem stabili un canal direct de legătură dintre concetățeni de peste hotare și cei care activează în Republica Moldova.

În concluzie, dacă noi într-adevăr ne dorim participarea concetățenilor noștri și reîntoarcerea lor finală în Republica Moldova, există un singur lucru la care ei se așteaptă – dezvoltarea Republicii Moldova. Și unica modalitate prin care putem să o facem este să-i transformăm în co-agenți ai acestei dezvoltări. Economiiile diasporei reprezintă potențialul cel mai mare și la ele trebuie să ne concentrăm. Doar prin dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii, doar orientați la remitențe noi nu vom putea valorifica acest potențial. Trebuie să ne gândim la instrumente mult mai mari. Și aceasta este o posibilitate de a valorifica aceste resurse. Și integrarea europeană, proiectul nostru de reforme, proiectul nostru de implicare mai mare a cetățenilor depinde foarte mult de acele motivații pe care noi le putem oferi celor de peste hotare. Iar pentru asta, trebuie să ne uităm mai ales la ceea ce creează beneficii directe și mai ales la ceea ce creează bani. Acesta ar putea fi un început de discuție.